

Белуга Ю. М., асистент
Смітюх А. С., студентка,
Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ

Права людини є важливим суспільним інститутом, за допомогою якого регулюється правовий статус особи, визначаються способи і засоби впливу на неї, встановлюються юридичні гарантії захисту та реалізації прав і свобод, реальне забезпечення яких вважається ознакою розвинутої правової держави, результатом побудови демократичних відносин.

В сучасній українській цивілістиці одним із найважливіших є питання особистих немайнових прав (далі ОНП), які характеризуються Цивільним кодексом України (далі ЦКУ) [1] як абсолютні і невідчужувані, такі, що належать усім фізичним особам від народження або за законом та не мають економічного змісту.

ОНП відіграють важливу роль для кожної окремо взятої людини, адже повага до гідності повинна стати нормою повсякденного життя, а сама особистість – єдиною абсолютною цінністю, стосовно якої визначаються всі інші цінності [2, с. 263].

Розглядаючи види немайнових прав, слід зазначити, що ще до прийняття ЦКУ серед ОНП виділялися ОНП, що пов'язані з майновими, та ОНП, що не пов'язані з майновими. При цьому В. М. Самойленко та О. А. Пушкін вважали, що такі відносини характеризуються відособленістю, рівністю та автономністю осіб та є істинно відносинами цивільного права, адже, поряд із майновими, вони виражають належність конкретних благ певним особам [3].

Вітчизняне цивільне законодавство, в свою чергу, до ОНП відносить права, що забезпечують природне існування фізичної особи (глава 21 ЦКУ) та права, що забезпечують її суспільне буття (глава 22 ЦКУ).

При цьому за цільовим спрямуванням особистості такі права можна ще класифікувати на ОНП, направлені на: індивідуалізацію особистості (на ім'я, честь, гідність, ділову репутацію та ін.); забезпечення фізичної недоторканості особи (життя, свободу, вибір місця проживання чи перебування тощо); недоторканість її внутрішнього світу та інтересів (особиста та сімейна таємниця, невтручання в приватне життя та ін.) [4, с. 221].

У сучасній цивілістичній літературі можна також зустріти поділ ОНП на абсолютні, якими є більшість особистих прав, та відносні, котрі виникають при порушенні абсолютного права (управомочена особа вступає у відносні

правовідносини з порушником, який зобов'язаний вчинити дії, спрямовані на відновлення абсолютного права) [3].

Крім того, деякі дослідники пропонують комплексну систему ОНП фізичних осіб. Зокрема, Р. О. Стефанчук виділяє, насамперед, два їх типи. До першого відносять універсальні (загальні) ОНП, котрі належать всім без винятку фізичним особам та носять фундаментальний характер. До таких прав входять ті, що забезпечують фізіологічне існування фізичної особи, її природну цілісність та відтворюваність, та ті, що забезпечують соціальне буття фізичної особи, її соціальний статус, індивідуалізацію, свободу соціального буття, особисту інформованість та приватність [4, с. 237].

Другий тип ОНП включає в себе спеціальні права, якими наділені окремі фізичні особи внаслідок надання їм особливого правового статусу чи здійснення певної поведінки. Такі ОНП ще можна об'єднати у декілька груп: у сфері інтелектуальної діяльності; сімейних та медичних відносин; а також ОНП дітей та ін. осіб, які мають вади дієздатності. Кожна з названих груп має додаткову внутрішню родову та видову диференціацію.

Проблемі реалізації ОНП в Україні у зв'язку із соціальними та політичними перетвореннями, що сьогодні відбуваються, приділяється значна увага, проте єдиної думки з цього питання не існує і досі.

Загалом реалізація ОНП дозволяє створити реальну можливість фізичній особі, за допомогою встановленого в законі механізму, досягти мети щодо задоволення власного інтересу, що визначається при наділенні її правами [2, с. 264].

Для ефективної реалізації ОНП фізичної особи треба, в першу чергу, слідкувати за забезпеченням гарантій ОНП. Зважаючи на це, у нормативно-правових актах України слід більш детально та конкретно визначити повноваження відповідних органів державної влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб щодо забезпечення конкретних прав фізичної особи, а також юридичну відповідальність за невиконання чи неналежне виконання ними повноважень; налагодити правовий механізм реалізації та захисту таких прав.

Таким чином, ОНП складають саму сутність людини як природного та соціального феномену, є важливим фактором забезпечення їй належного існування та повинні стати невід'ємними елементами правової культури окремої особистості та суспільства в цілому, що може бути досягнуто шляхом цілеспрямованого правового виховання населення країни, забезпечення національною правовою системою загально визнаних гуманітарних цінностей, формування незалежної судової системи захисту ОНП фізичної особи.

Література

1. Цивільний кодекс України // Голос України. – 2003. – № 45. – 380 с.
2. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права у цивільному праві: Поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту: монографія / Я. М. Шевченко. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2007. – 626 с. – С. 258-265.
3. Кохановська О. В. Поняття та види особистих немайнових прав у цивільному праві. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/jurydychni_nauky/articles/_16776.pdf.
4. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / А. С. Довгерт, Н. С. Кузнецова та ін. – К.: Істина, 2004. – 928 с.

УДК 347.1 (043.2)

Белуга Ю. М., асистент,
Ткач І. О., студентка,
Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ

ІНСТИТУТ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Сьогодні Україна розвивається як соціально-орієнтована держава, а тому проблеми влаштування дітей-сиріт, інвалідів та дітей, позбавлених батьківського піклування мають важливе значення. Незважаючи на невпинне зменшення чисельності населення, в Україні зростає кількість покинутих дітей та людей з фізичними вадами, яким необхідна підтримка та догляд, а обов'язок держави – створити для цього належні умови. Оскільки опіка (піклування) являє собою особливу форму державної турботи про нужденних осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки та потребують сторонньої допомоги, то такий правовий інститут потребує належного правового регулювання та наявності механізмів для його реалізації.

Згідно з чинним законодавством України, а саме ст. 55 ЦК України, опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки [5].

У чинному законодавстві України поняття опіки та піклування розмежовується через особливе поєднання складних елементів або через особливий критерій. Таким особливим поєднанням складних елементів є стан (фізичний або психологічний) повнолітньої фізичної особи та прийняте